

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายข้อมูล ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการสื่อความหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของสัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ดังนี้

\bar{X} แทน คะแนนเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation)

t แทน สถิติที่ทดสอบใช้พิจารณา t-distribution

* แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ลำดับขั้นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยการพัฒนาองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจความจำเป็นในการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน

1. การศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแกนนำเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดมหาสารคาม พบว่า เนื้อหาสาระ เกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ควรจัดในหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำองค์กรชาวบ้าน ได้แก่ ความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ความรู้และทักษะเกี่ยวกับศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทีมงานและเครือข่าย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน (รัตติกรณ์ จงวิศาล. 2543 : 59 ; คุณิต รักษ์ทอง. 2544 : 1 ; วนวิชิต ศรีสุข. 2550 : 17 ; วิรช จันทร์โรทัย. 2553 ; สุวิทย์ ธีรสาครวงศ์ และคณะ. 2535 : 94 ; ภานุช ชนะบุญ. 2543 : บทคัดย่อ)

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติไว้ในส่วนที่ 8 มาตรา 85 แนวนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าส่งเสริม บำรุงรักษา คุ้มครองคุณภาพ สิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุม และกำจัดพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สิ่วสัตว์ ภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชนชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางดำเนินงาน

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนด พันธกิจในการพัฒนาประเทศเพื่อค้ำประกันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ให้บรรลุเป้าหมาย คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุม และกำจัดพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สิ่วสัตว์ ภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้มาตรการอนุรักษ์ป่าชุมชน ให้มีความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน และส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้มีความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

4. สภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต การใช้ประโยชน์จาก พื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศไทยสูญเสียพื้นที่ป่าไปแล้วประมาณ 67 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยประมาณ 1.6 ล้านไร่ต่อปี กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ถึง ร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศไทยหรือประมาณ 171 ล้านไร่ และลดลงมาโดยตลอดจนในปี พ.ศ. 2532 ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 27.95 ของพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ 90 ล้านไร่ รัฐบาลในอดีต ได้พยายามรักษาพื้นที่ป่าโดยประกาศยกเลิกสัมปทานการทำไม้ในป่าทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2532 แต่หลังจากยกเลิกสัมปทานป่าไม้ สถานการณ์ดีขึ้นในระยะแรกเท่านั้น ต่อมาการทำลายป่ายังคง เกิดขึ้น ไม่แตกต่างจากสถานการณ์ก่อนยกเลิกสัมปทานป่าไม้เท่าใดนัก โดยพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกก่อน การยกเลิกสัมปทาน (ปี พ.ศ. 2525-2532) เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 1.2 ล้านไร่ และพื้นที่ป่าถูกบุกรุกหลัง การยกเลิกสัมปทาน (ปี พ.ศ. 2532-2541) เฉลี่ย 1.1 ล้านไร่ต่อปี อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2543

มีการประเมินพื้นที่ป่าโดยแปลความจากข้อมูลดาวเทียมมาตราส่วน 1:50,000 พบว่า มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเป็น 107 ล้านไร่หรือร้อยละ 33.40 ซึ่งข้อมูลดังกล่าวพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่จะมีพื้นที่ที่มีสภาพทางระบบนิเวศที่สมบูรณ์อยู่ไม่นานก็ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติและเขตราชอาณาจักรสัตว์ป่าที่ประกาศก่อนการยกเลิกสันปักปานป่าไม้ และจากการนำข้อมูลดาวเทียมปี พ.ศ. 2547 ไปหับซ้อนลงบนข้อมูลดาวเทียมปี พ.ศ. 2543 พบว่า นับจากปี พ.ศ. 2543 จนถึง พ.ศ. 2547 มีพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกร่วม 1,476 แปลง รวมพื้นที่ 3,852,821 ไร่

สาเหตุสำคัญของการลดลงของพื้นที่ป่าเกิดจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ในประเทศไทย และการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจทำให้ประชาชนใช้ประโยชน์จากป่ามากขึ้น ทั้งในลักษณะเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย การตัดไม้เพื่อการค้า การใช้และการเผาพื้นที่ป่าเพื่อการเกษตร การเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น สถานที่พักผ่อน สถานที่ทางอากาศ และสนามกอล์ฟ รวมถึงการกวนชื้อที่ดินเพื่อเก็บกำไร โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ได้แก่ การสร้างเขื่อน การตัดถนน และการเดินสายไฟแรงสูงที่เป็นสาเหตุหนึ่งของการทำลายพื้นที่ป่าเป็นบริเวณกว้าง ส่วนการเกิดไฟป่าจากทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าแล้วจะทำให้คล้ำไม้เล็กๆถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก สาเหตุการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากการหาของป่า การล่าสัตว์ และการเผาไร่ พื้นที่ที่เกิดไฟป่ามีแนวโน้มลดลงมาโดยตลอด จากปี พ.ศ. 2536 มีการสูญเสียพื้นที่ป่าจากไฟป่าสูงถึง 9.12 ล้านไร่ หรือร้อยละ 2.84 ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2538 มีพื้นที่ที่เกิดไฟป่าเพียงร้อยละ 1.25 ของประเทศไทย (4 ล้านไร่) หลังจากนั้นก็เพิ่มขึ้นก่อนท่าตัว คือ 7 ล้านไร่ หรือร้อยละ 2.23 ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งคาดว่าเป็นผล กระบวนการปรากฏการณ์เอลอนิโนที่เกิดขึ้น และในปี พ.ศ. 2546 เกิดไฟป่าขึ้นเพียงร้อยละ 0.03 ของประเทศไทย (0.1 ล้านไร่) แนวโน้มของพื้นที่ที่เกิดไฟป่าลดลง ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวยให้เกิดไฟป่า อีกส่วนหนึ่งอาจเกิดจากประดิษฐ์ภาพในการคุ้มครอง ความคุ้มไฟป่าของหน่วยงานรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเฝ้าระวังไฟป่า

ส่วนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (การคำนวณตัวชี้วัดของโครงการติดตามประเมินผลกระทบเบ็ดเสร็จโดยรายแผนและมาตรการไปสู่การปฏิบัติ) หมายรวมถึง พื้นที่เขตราชอาณาจักรสัตว์ป่า พื้นที่อุทยานแห่งชาติ และพื้นที่ป่าชายเลน ในปัจจุบันมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ร้อยละ 17.66 ของประเทศไทยหรือประมาณ 90.6 ล้านไร่ อย่างไรก็ตาม เป้าหมายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของประเทศไทยคือ ร้อยละ 25 ของประเทศไทย พื้นที่ป่าอนุรักษ์มีบทบาทสำคัญยิ่งในการรักษาสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งความรู้ทางการศึกษา แต่การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่ เมื่อจากไม่สามารถเข้าใช้ประโยชน์ทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติได้ อย่างไรก็ตาม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้พยายามสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและ

บริหารจัดการป่าไม้ เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ในแนวทางการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ลดความขัดแย้งระหว่างเข้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการคุ้มครองและบริหารจัดการพื้นที่อุ�ทyanแห่งชาติบางส่วน และให้ชุมชนสามารถอยู่อาศัยและทำการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีพื้นที่ชุมน้ำที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต ทั้งของมนุษย์ พืชและสัตว์ เป็นถิ่นที่อยู่ของนกน้ำ ประกอบด้วย ป่าชายเลน ป่าพรุ หนองบึง สนุ่น ทุ่งนา ทะเลสาบและแม่น้ำ กระจายอยู่ทั่วประเทศรวมเนื้อที่ประมาณ 21.36 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 6.75 ของพื้นที่ประเทศไทย สำหรับพื้นที่ชุมน้ำที่นัก生物น์เป็นพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศไทยของอนุสัญญาฯ ด้วยพื้นที่ชุมน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศไทย ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำหรืออนุสัญญาระดับโลก มีจำนวน 10 แห่ง ได้แก่ 1) พรุควนน้ำสีเงิน ในเขตห้ามล่าสัตว์ ท่าเดื่นออย จังหวัดพัทลุง 2) พื้นที่ชุมน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย 3) พื้นที่ชุมน้ำคอกอนหอยหลอด จังหวัดสุนทรัตน์ 4) พื้นที่ชุมน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่ 5) พื้นที่ชุมน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบึงบึงคาย จังหวัดเชียงราย 6) พื้นที่ชุมน้ำเขตวิเศษภานุสัตต์สัตว์ป่า เกลิมพระเกี้ยรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (พระโต๊ะแดง) จังหวัดราชบุรี 7) พื้นที่ชุมน้ำ อุทyanแห่งชาติดาดเจ่ใหม่-เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง-ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง 8) พื้นที่ชุมน้ำ น้ำอุทyanแห่งชาติแหลมสน-ปากแม่น้ำกระนูรี-ปากคลองกะเปอร์ จังหวัดระนอง 9) พื้นที่ชุมน้ำ อุทyanแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 10) พื้นที่ชุมน้ำอุทyanแห่งชาติอ่าว พังงา จังหวัดพังงา

การสัญเสียทรัพยากรป่าไม้ส่งผลต่อระบบ生ีเวคน์และประโยชน์ที่จะได้รับจากพื้นที่ประโยชน์ในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้นในการประเมินความสัญเสียทรัพยากรป่าไม้จะประเมิน จากมูลค่าประโยชน์ของป่าทึ้งในปัจจุบันและในอนาคต จากการของ TDRI และ HII (1995) ทำการประเมินมูลค่ารวม (Total economic value) ของอุทyanแห่งชาติเขาใหญ่ ทั้งที่เป็นมูลค่าจากการใช้ (Use value) มูลค่าค่านันนทนาการ (Recreational value) และมูลค่าจากการไม่ได้ใช้ (Non-use value) มูลค่าของการดำรงอยู่ (Existence value) มูลค่าเพื่อลูกหลานในอนาคต (Bequest value) และ มูลค่าผู้จะใช้ (Option value) มูลค่ารวมของอุทyanแห่งชาติเขาใหญ่ที่ประเมินได้จากการวิจัยครั้ง นี้เท่ากับ 3,080 ล้านบาทต่อปี (ราคาปี พ.ศ. 2537) หรือประมาณ 2,272 บาทต่อไร่ต่อปี และเมื่อปรับ เป็นราคปี พ.ศ. 2547 จะมีมูลค่าประมาณ 3,167.88 บาทต่อไร่ต่อปี การคำนวณมูลค่าการสัญเสีย พื้นที่ป่าไม้จะประเมินโดยพิจารณาจากเป้าหมายที่ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย โดยประเมินจาก ส่วนต่างของพื้นที่ป่าไม้กับเป้าหมาย โดยใช้มูลค่าป่าต่อไร่จากการของ TDRI และ HII (1995) โดยคิดมูลค่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เพื่อในปีถังถ้วนที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีประมาณร้อยละ

40 ของพื้นที่ประเทศไทย ซึ่งเท่ากับเป้าหมายที่ภาครัฐได้ตั้งไว้ และข้อมูลพื้นที่ป่าจะใช้ข้อมูลจากสถิติ การเกณฑ์รายปี ซึ่งรวมโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ดังนั้นการคำนวณหาต้นทุนจากการ สูญเสียพื้นที่ป่าคงมีมูลค่าเฉลี่ยเท่ากับ 80,813 ล้านบาทต่อปี การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้จึงหมายถึง การสูญเสียประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ทั้งที่เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ (Use value) และ ประโยชน์ที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ (Non-use value) ซึ่งผลสำรวจทัศนคติของประชาชนที่มีต่อปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ประชาชน ร้อยละ 16.3 มีความเห็นว่าปัญหาการสูญเสีย ป่าไม้เป็นปัญหาสำคัญที่สุดของประเทศไทย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2554 : เว็บไซต์)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้แสดงถึงเจตนาของสู่ในการกระจาย อำนาจการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชนและชุมชน ไว้อย่างชัดเจน เช่น ในมาตราต่างๆ โดยสรุปคั่งนี้ คือ มาตรา 57 (สิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงาน ของรัฐ) บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการต่างๆ ท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่ อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดูแลพื้นที่สิ่งแวดล้อม ดูแลพื้นที่สิ่งแวดล้อม หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่ เกี่ยวข้องกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไป ประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว มาตรา 66 (สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม) บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่น ดังเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภาระต่อประเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของ ท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน มาตรา 67 (สิทธิอนุรักษ์บำรุงรักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ) สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วน ร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ต่อเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สร้างสังคมที่ดี สำหรับคนประเทศไทย ให้ได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือ กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร ธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของ ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชน ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบัน อุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือ ทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

นอกจากนั้นมาตรา 190 ยังบัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม (1) การจัดการการบำบูรุง รักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ (2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำบูรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เนื่องในกรณีที่อาจมีผล ผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน (3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อปรับปรุงโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อกุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

เมื่อพิจารณาจากสาระของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 และแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ภายใต้กฎหมายและแผนส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2540-2559 ในส่วนของนโยบายและแนวทางดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ จะพบว่าทุกหน่วยงานต่างๆ ก็ส่งเสริมแนวคิด ที่ให้ "คนอยู่ร่วมกับป่า" ได้ ซึ่งหมายฝ่ายที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานด้านป่าไม้ต่างก็ยอมรับว่าพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่อยู่ระหว่างการแก้ไขนั้นเป็นความหวังและทางรอดของป่าไม้ นอกจากแนวคิดเรื่อง "ป่าชุมชน" แล้ว นโยบายการปลูกป่าก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะโครงการปลูกป่าสาธารณะ พระเกียรติพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ซึ่งดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 แม้จะเป็นโครงการที่มีปัญหาและอุปสรรคในผลการดำเนินงานที่ปรากฏจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ครบถ้วน แต่ได้สร้างจิตสำนึกและสร้างกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง

5. ผลการสำรวจข้อมูลความต้องการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านใน การอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยการบททวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และโดยการจัดเวทีประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนและสำรวจความคิดเห็นผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม 15 กลุ่มฯลฯ 20 คน รวม 300 คน ได้ข้อสรุปดังนี้

5.1 เนื้อหาสาระเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการสร้างทีมงานและเครือข่าย ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

5.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้นำองค์กรชาวบ้านเห็นว่า การฝึกอบรมควรใช้หลักฯ วิธีโดยเน้นให้มีการปฏิบัติจริง ยกประยุ สาธิต บรรยาย แสดงบทบาทสมมติ และการศึกษาดูงาน

5.3 สื่อประกอบการฝึกอบรม ผู้นำองค์กรชาวบ้านเห็นว่า สื่อประกอบการฝึกอบรม ได้แก่ เอกสาร ภาพประกอบ วิดีโอศิลป์ แผนภาพสถิติ และแผ่นใส

5.4 ระยะเวลาในการฝึกอบรม ผู้นำองค์กรชาวบ้านเห็นว่า ระยะเวลาที่เหมาะสม ควรจัด 10 ครั้งๆ ละ 1 วัน

5.5 การประเมินผล ผู้นำองค์กรชาวบ้านเห็นว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสานการณ์
กว้างขวาง มีบุคลิกภาพมากมาย จะเรียนรู้ได้ดีจากเพื่อน ดังนั้น การประเมินผลควรคุ้นให้เขา
ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสร้างสถานการณ์ให้เขาได้สัมทนากับบุคคลอื่น ให้เขานั่งล้อมวง
ซึ่งสามารถเห็นบุคคลอื่น เพื่อที่จะพูด พิจารณาคู่สนทนากันได้ ผู้ใหญ่มีความสนใจ และเรียนรู้
อย่างรวดเร็วในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวเขา ดังนั้น ผู้ฝึกอบรมต้องสร้างสถานการณ์ให้เขาได้แลกเปลี่ยน
และวางแผนกำหนดประเด็น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขายังเป็นผู้ร่วมประเมินผลสิ่งที่เขาทำด้วย และ
ผู้ใหญ่เป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี เขาจะต้องถูกกระทำด้วยความเคารพ และไม่ควรทำให้เขารู้สึกว่า
ถูกกดขี่หรือหัวเราะเยาะต่อหน้าคนอื่น

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและพัฒนาหลักสูตร

การร่างหลักสูตรฝึกอบรม การดำเนินในขั้นตอนนี้ เป็นการเน้นร่างหลักสูตร
ฝึกอบรม ให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการสร้างกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน และ
วัตถุประสงค์ของการสร้างกลยุทธ์ ในกระบวนการวิจัยที่ 1 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น
3 ขั้นตอน ได้แก่ การร่างหลักสูตรฝึกอบรม การตรวจสอบร่างหลักสูตรและการปรับปรุงร่าง
หลักสูตรฝึกอบรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่างหลักสูตรฝึกอบรม ผู้วิจัยได้นำความต้องการพัฒนา
ผู้นำองค์กรชาวบ้าน โดยกระบวนการฝึกอบรมจากขั้นตอนที่ 1 ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรม
ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์สังเคราะห์ฐานร้มนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) การวิเคราะห์
สภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต รวมทั้งผลการสำรวจข้อมูลความ
ต้องการฝึกอบรมผู้นำองค์กรผ่านการวิเคราะห์องค์ประกอบแล้วมาสร้างและพัฒนาเป็นหลักสูตร
ฝึกอบรม โดยกำหนดให้องค์ประกอบด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน มี 5 ด้าน

- ก) 1) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ 2) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับศิลปะการพูดเพื่อการ
สื่อสาร 3) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทีมงานและเครือข่าย 4) ความรู้เกี่ยวกับป้าชุมชน
5) ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป้าชุมชนเป็นหน่วยฝึกอบรม ได้สาระของโครงสร้าง
หลักสูตร ดังนี้

หลักสูตรฝึกอบรม

กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน จังหวัด มหาสารคาม

สภาพปัญหาและความจำเป็น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. 2540 มาตรา 46 และฉบับ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 บัญญัติให้ชุมชนท้องถิ่นดังเดิม มีสิทธิอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่มีประโยชน์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ มีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน บทบัญญัติดังกล่าวเกิดขึ้น เนื่องจากนับตั้งแต่ประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุดสาಹกรรมตามแนว ตะวันตก มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ. 2504 ทรัพยากรธรรมชาติได้ ถูกทำลายอย่างมาก โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ได้ถูกทำลายเพื่อนำพื้นที่ไปปลูกพืชเชิงพาณิชย์ตาม นโยบายดังกล่าว ซึ่งในอดีตประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ที่สุดประเทศ หนึ่งในทวีปเอเชีย เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตต้อนชื้น ใกล้เส้นศูนย์สูตร เมื่อปี พ.ศ. 2453 ประเทศไทยมี พื้นที่ทั้งหมด 320.7 ล้านไร่หรือ 513,115 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ป่าไม้ 224.5 ล้านไร่หรือประมาณ ร้อยละ 70 ของพื้นที่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ประเทศไทยมีประชากร 30 ล้านคน มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 171 ล้านไร่ หรือร้อยละ 53.3 ของ พื้นที่ประเทศไทย และในปี พ.ศ. 2552 พบว่า มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 171.585 ล้านไร่หรือร้อยละ 33.44 ของพื้นที่ประเทศไทย (กรมป่าไม้ 2553 : 1) จากการที่ป่าไม้ถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่องได้ก่อ ให้เกิดกระแสอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง กระแสสังกัดล่ามเริ่มก่อ ตัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 จนถึงจุดที่รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายให้มีการสงวนป่าที่เหลืออย่างเป็นระบบ และยังยืนแต่ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากความเป็นมาอันยาวนานในอดีต เริ่มตั้งแต่การ ให้สัมปทานในการทำป่าไม้ ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในป่าและรอบพื้นที่ป่าไม้ มี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าแต่อย่างใด ทำให้ลดระยะเวลากว่า 20 ปี ความสัมพันธ์ ระหว่างกรมป่าไม้กับประชาชนเกิดปัญหามากมาย เนื่องจากกรมป่าไม้เป็นผู้กำหนด保護政策เป็น ผู้ปฏิบัติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและความต้องการของประชาชน จนกระทั่งวันที่ 3 ธันวาคม 2528 รัฐบาลสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศนโยบายป่าไม้แห่งชาติ กำหนดให้มีพื้นที่ป่าทั่วประเทศอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย แยกเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ ร้อยละ 15 ป่าเพื่อการเศรษฐกิจร้อยละ 25 และเห็นชอบให้มีการเพิกถอนการให้สัมปทานการทำป่า

ห่วงห้ามทุกชนิด (ยกเว้นสัมปทานการทำไม้ป่าชายเลน) เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2532 และประกาศให้ปี พ.ศ. 2532-2533 เป็นปีแห่งการป้องกัน และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แห่งชาติคิวบี (ประดิษฐ์ หาญชาญลิศ. 2537 : 2-3) แต่ถึงแม้วรูบานจะใช้มาตรการต่างๆ ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการทำลายป่าและพื้นที่ป่าลดลงได้ เมื่อจากมาตรการทางกฎหมายไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่ต่างๆ ส่วนภาคประชาชนได้แก่ องค์กรชาวบ้านในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศได้พยายามเข้าไปมีบทบาทในการอนุรักษ์และจัดการป่า โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการสร้างเครือข่ายประชาสังคม มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นทั่วประเทศ ซึ่งในระยะแรกยังไม่ได้รับการยอมรับจากภาครัฐมากนัก บางพื้นที่ได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐและผู้สูญเสียผลประโยชน์ แทนนำองค์กรชาวบ้านจำนวนมาก ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต เนื่องในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เลย หน่วยบัวลำภู สุรินทร์ และยะลา แต่เนื่องจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 และกระแสประชาสังคมที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ทำให้ภาครัฐพยายามที่จะสร้างรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนของตนเอง เช่นกัน ซึ่งในปี พ.ศ. 2552 มีป่าชุมชนเกิดขึ้น 7,825 แห่ง รวมพื้นที่ 2,792,925 ไร่ (สมาน นานาภิ . 2552 : 33-34)

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดหนึ่งที่พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายมาก ปัจจุบันพื้นที่ป่าเหลืออยู่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งป่าไม้ของจังหวัดมหาสารคามมีหลากหลายประเภท เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าไม้ถาวรและป่าอื่นๆ โดยเป็นป่าสงวนแห่งชาติมี 10 แห่ง จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2508 มีพื้นที่ 254,312.75 ไร่ หรือร้อยละ 7.69 ของพื้นที่จังหวัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 มีการมอบพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมให้แก่สำนักงานป่าไม้เพื่อการเกษตรกรรม (สปก.) เพื่อนำไปปลดสร้างแก้เกษตรกร จำนวน 169,557.50 ไร่ เหลือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 84,754.75 ไร่ หรือร้อยละ 2.56 ของพื้นที่จังหวัด ในปัจจุบันมีรวมพื้นที่ป่าชุมชนแล้วจังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ป่า 138,625 ไร่ หรือร้อยละ 4.2 ของพื้นที่จังหวัด (กรมป่าไม้. 2550 : 10) ซึ่งจากการที่พื้นที่ป่าลดลง ทำให้ชาวบ้านหลายพื้นที่รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นเพื่อรักษาและฟื้นฟูป่าชุมชน ของตนเอง ปัจจุบันมีกลุ่มใหญ่ๆ จำนวน 15 กลุ่ม (สมาน นานาภิ . 2552 : 3-5) สำหรับป่าชุมชน โภกพินลาด เป็นป่าชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มคุ้มครองร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอแก่งค้ำ ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบล 20 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลหนองปลิง ตำบลโคงก่อ ตำบลบัวค้อ ตำบลคลองหว่าน อำเภอเมือง และตำบลวังแสง อำเภอแก่งค้ำ เมื่อปี พ.ศ. 2508 มีการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติพื้นที่ 3,750 ไร่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 กรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ป่าให้สำนักงานป่าไม้เพื่อเกษตรกรรม (สปก.) นำไปปลดสร้างให้เกษตรกรผู้ยากจน จำนวน 1,128 ไร่ คงเหลือพื้นที่ป่าจำนวน 2,701 ไร่ ซึ่งป่าชุมชนโภกพินลาดเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ

ชุมชนโดยรอบป่ามีวิถีชีวิตผูกพันและใช้ประโยชน์จากป่ามาหลายช่วงอายุคน ชาวบ้านมีรายได้จากการขายเห็ด ผัก และเมล็ดต่างๆ ครอบครัวละหลาຍหนึ่งนาที่ต่อปี ปลายปี พ.ศ. 2540 ศูนย์เพาะชำก่อตัวไม้ที่ 1 จังหวัดมหาสารคามร่วมกับบริษัทไจก้า ได้จัดทำโครงการปลูกป่าสาธิตขึ้นมีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาทำการໄ窃ป่าธรรมชาติดิน จำนวน 700 ไร่ แล้วนำไม้โตเร็ว เห็น บุคลาภิปัตตส กระถินธรรมรักษ์ กระถินเทพฯ และต้นตีนเป็ด เข้าไปปลูกแทน ส่งผลให้พืชพันธุ์สมุนไพร พืชกินได้ และสัตว์ป่าถูกทำลายลงอย่างมากนาย และยังได้ทำลายหน้าดินซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดเหคหลาຍชนิดคัวย ชาวบ้านในพื้นที่หลาຍคำบึงจึงได้รวมตัวกันจัดตั้ง “กลุ่มนอกรุกป่าชุมชนโดยพิภัตตาດ” ขึ้น เพื่อเรียกร้องให้มีการยกเลิกโครงการปลูกป่าสาธิตดังกล่าว จนนายอนุรักษ์ จริยาศรัณณทรีช่วย ว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะสนับสนุน ให้มีค่าสั่งยกเลิกโครงการปลูกป่าสาธิตอย่างสันติเชิง เมื่อต้นปี พ.ศ. 2543 หลังจากนั้นองค์กรชาวบ้านก็ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ป่าโดย ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการองค์กรตามแบบชาวบ้าน จนสภาพป่าที่นี่ฟื้นมาอีกรัง อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา หลังจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ประกาศ ใช้ นโยบายประชาชนนิยมเติมรูปแบบและใช้นโยบายเปลี่ยนทรัพย์เป็นทุน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ ตั้งใจรักษาแบบทุนนิยมบริโภคนิยม มีการอนุรักษ์ป่าเพื่อนำที่ดินไปเป็นหลักทรัพย์ในการกู้ยืมเงิน ชาวบ้านจากต่างถิ่นและในท้องถิ่นใช้ทรัพยากรในป่าเพื่อการค้าขายมากกว่าการบริโภคย่างพอตี เช่น เห็ด ของป่า พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และตัดต้นไม้ ซึ่งสานแຫ辱สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่าง รวดเร็ว ทำให้ผู้นำองค์กรชาวบ้านไม่สามารถนำพาองค์กรต้านทานกระแสบริโภคนิยมดังกล่าวได้

กระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนทั้งที่สนับสนุนโดยภาครัฐและที่ดำเนินการโดยองค์กร ชุมชน ส่วนใหญ่พบว่ายังประสบปัญหาหลาຍๆ ค้านที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาและอนุรักษ์ยัง ไม่ยั่งยืน อาทิ ลิทธิการจัดการตามกฎหมาย การบริหารจัดการองค์กรยังขาดแนวทางและแผน การทำงานที่ชัดเจน ขาดการจัดทำแผนการจัดการนิเวศชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ของพื้นที่และระบบนิเวศต่างๆ การขาดแคลนงบประมาณ และความเป็นเอกภาพระหว่างองค์กร ชาวบ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นตน (อนุชิต การเกษตร. 2542 : 4-5) ซึ่งผลการวิจัยของ อนุชิต การเกษตร เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้านพบว่าความสำเร็จ ของ องค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นอยู่กับการพัฒนาคน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนคือ องค์กร ชาวบ้านให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ มีการวางแผน การดำเนินงานที่ชัดเจน กิจกรรมกิจกรรมคุ้ม ตัวเอง และดำเนินงานโดยอาศัยกระบวนการกรุ่นที่มีการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดี ทั้งภายในกลุ่มและนอกกลุ่ม เพื่อให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายในการทำงานอย่างกว้างขวาง มีการส่งเสริมองค์กรชาวบ้านและองค์กรเครือข่ายให้เข้มแข็ง โดยใช้กระบวนการและวิธีการต่างๆ เพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพของผู้นำและคณะกรรมการองค์กรชาวบ้าน (อนุชิต การเกษตร. 2542 : 110-

112) เช่นเดียวกับผลการสัมมนาเครือข่ายป้าชุมชนจังหวัดมหาสารคาม เมื่อเดือนสิงหาคม 2551 ได้ข้อสรุปว่าการอนุรักษ์ป้าชุมชนในจังหวัดมหาสารคามยังขาดเอกสารภาพ องค์กรชาวบ้านยังไม่เข้มแข็ง ผู้นำล้วนใหญ่เป็นผู้นำตามธรรมชาติที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารองค์กร ขาดการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ ขาดทักษะการสื่อสารเผยแพร่องค์ความรู้ และกิจกรรมสู่สาธารณะอย่างเป็นระบบ (สมาน นานะ กิ. 2552 : 5-7)

จากปัญหาดังกล่าว ได้มีความพยายามการแสดงทางกลยุทธ์เพื่อให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์ป้าชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการองค์กร การจัดการองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ป้า การสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ป้าและ การสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์ป้าให้พัฒนาอย่างเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ สมชาย วิวิธิวนิยูล (2543 : บทคัดย่อ) พบว่า ความรู้เกี่ยวกับป้าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป้าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป้าชุมชน และข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาคืบ ป้าชุมชนมีแผนการจัดการที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น ได้เป็นอย่างดี ภาครัฐควรให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนทราบถึงวัฒนธรรม ความร่วมมือระหว่างชุมชนในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมป้าชุมชนมากกว่านี้ รวมทั้งการส่งเสริมการปลูก อนุรักษ์ พื้นฟู และการป้องกันป้าชุมชน กรรมการป้าชุมชน ควรสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการจัดการป้าชุมชนให้แก่คนในชุมชน และแสดงให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนในการระดมความคิดเพื่อผลักดันให้การจัดการป้าชุมชน เป็นเป้าหมายร่วมกันทั้งจากการศึกษาเอกสาร การเข้าร่วมประชุม สัมมนาและการศึกษาดูงาน

จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ให้เห็นว่าการส่งเสริมให้ชาวบ้านและชุมชนมีความรู้ เจตคติและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป้าชุมชนเป็นแนวทางการจัดการป้าชุมชน ที่ยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษากลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป้าชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม โดยกระบวนการฝึกอบรมผู้นำองค์กรชาวบ้านเป็นกลยุทธ์สำคัญ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จะเป็นบทเรียนสำหรับการพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป้าชุมชนให้มีประสิทธิภาพยั่งยืน รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

หลักการ

หลักสูตรฝึกอบรมหลักสูตรกลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้าน เพื่อส่งเสริม การอนุรักษ์ป้าชุมชน จังหวัดมหาสารคาม ที่พัฒนาขึ้นเป็นการเฉพาะ โดยมีหลักการดังต่อไปนี้

1. เป็นหลักสูตรการฝึกอบรมที่เน้นการเสริมสร้างความรู้ เจตคติและทักษะภาวะผู้นำ แก่ผู้นำองค์กรชาวบ้าน เพื่อนำไปปรับใช้ในการบริหารองค์กรชาวบ้าน

2. เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการในการดำเนินงานหรือกิจกรรมของ องค์กรชาวบ้านในการอนุรักษ์ป้าชุมชน

3. เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ
4. เป็นหลักสูตรที่นำรูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) มาปรับใช้ในการฝึกอบรม โดยเน้นกิจกรรมชิงปัญหิตามรูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เพื่อให้ผู้นำองค์กรชาวบ้านที่เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน การบริหารกิจกรรมขององค์กรชาวบ้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างของหลักสูตร

เนื้อหาของการฝึกอบรมตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น 5 หน่วย ได้แก่

หน่วยที่ 1 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

หน่วยที่ 2 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับศิลปะการพูดเพื่อการสื่อสาร

หน่วยที่ 3 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทีมและเครือข่าย

หน่วยที่ 4 ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

หน่วยที่ 5 ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

กิจกรรมการฝึกอบรม

กิจกรรมการฝึกอบรมมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. การสร้างความคุ้นเคย ใช้เกณฑ์ในการสร้างความคุ้นเคย เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศ แห่งการเปิดเผยตัวเอง ให้สมาชิกที่เข้ารับการฝึกอบรมได้รู้จักคุ้นเคยกัน

2. การทดสอบก่อนการฝึกอบรม ใช้แบบทดสอบวัดความรู้และแบบวัดเจตคติ เกี่ยวกับภาวะผู้นำก่อนการฝึกอบรม เพื่อวัดความรู้ และเจตคติเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3. การดำเนินการฝึกอบรม ใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่ม และใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ประเมินทักษะความเป็นผู้นำของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ขั้นตอนในการทำกิจกรรมมีดังนี้ คือ

- 1) ขั้นประสบการณ์ เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในการเรียนรู้และแบ่งประสบการณ์แก่ผู้อื่น

2) ขั้นสังเกตอย่างไตร่ตรองหรือคิดทบทวน เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แสดงความคิดเห็นของตนแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม

3) ขั้นความคิดรวบยอด เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ซึ่งจะส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงเจตคติและเรียนรู้ทักษะต่างๆ

4) ขั้นประยุกต์แนวคิด เป็นขั้นที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทดลองใช้ความคิดรวบยอดหรือสร้างความคิดรวบยอดในรูปแบบต่างๆ เป็นการแสดงถึงผลของความสำเร็จในการเรียนรู้

5) การทดสอบหลังการฝึกอบรม ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม การอนุรักษ์ป่าชุมชนหลังการฝึกอบรม เพื่อวัดความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่ามีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด

เทคนิคการฝึกอบรม

1. การบรรยาย
2. การอภิปรายกลุ่ม
3. การระดมสมอง
4. การแสดงบทบาทสมมติ
5. การฝึกปฏิบัติ



มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สื่อการฝึกอบรม

1. หลักสูตรฝึกอบรม
2. คู่มือสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. คลิปชาร์ต
4. เครื่องคอมพิวเตอร์และเครื่องฉาย Power Point
5. เอกสารประกอบการฝึกอบรม และวัสดุอุปกรณ์
6. แบบฝึกหัด แบบทดสอบ และแบบประเมินต่างๆ

การวัดและประเมินผลการฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวัดและการประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม มี 2 ลักษณะ คือ การประเมินผลเชิงประจักษ์และการประเมินผลเชิงปริมาณ ดังนี้

1. การประเมินผลเชิงประจักษ์

1.1 ประเมินผลจากแบบทดสอบท้ายกิจกรรม ในเอกสารชุดกิจกรรมและสารความรู้

1.2 ประเมินผลจากแบบประเมินภาคปฏิบัติ

1.3 ประเมินผลจากการตั้งเกตและการสัมภาษณ์

2. การประเมินผลเชิงปริมาณ

การวัดและการประเมินผลการฝึกอบรมเชิงปริมาณประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ด้านความรู้ ด้านเขตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

2.1 ด้านความรู้ ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม

2.2 ด้านเขตคติ ใช้แบบวัดเขตคติก่อนและหลังการฝึกอบรม

2.3 ด้านพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ใช้แบบประเมินพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนก่อนและหลังการฝึกอบรม

3. การประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการร่างหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง การประเมินโครงการร่างหลักสูตร เป็นการประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เป็นผู้ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องเพื่อตัดสินว่าหลักสูตรนี้สมควรนำไปทดลองใช้ หรือไม่ ซึ่งผลการประเมินดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ
ความเหมาะสมของโครงการร่างหลักสูตร ($n=5$)

ข้อคำถาม	\bar{X}	SD.	ระดับ ความเหมาะสม
1. หลักการของหลักสูตรในการนำไปปฏิบัติจริง	3.76	0.40	มาก
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรในการเสริมสร้างภาวะผู้นำ องค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน	3.77	0.49	มาก
3. เนื้อหาของหลักสูตรในการนำไปใช้ฝึกอบรม	3.83	0.49	มาก
4. เนื้อหาของหลักสูตรในการนำไปปฏิบัติจริง	3.69	0.64	มาก
5. หัวข้อวิชาฝึกอบรมเหมาะสมกับข้อมูลของ หลักสูตร	3.81	0.60	มาก
6. การกำหนดเนื้อหาในแต่ละหน่วย	3.78	0.52	มาก

ข้อคำถาม	\bar{X}	SD.	ระดับ ความหมายสม
7. การเรียงลำดับเนื้อหาในแต่ละหน่วย	4.00	0.24	มาก
8. การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย	3.74	0.41	มาก
9. กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมในแต่ละหน่วย	4.00	0.57	มาก
10. สื่อการเรียนกับเนื้อหาในแต่ละหน่วย	3.91	0.33	มาก
11. สื่อการเรียนการสอนที่จะนำไปเสริมสร้างความรู้	3.88	0.35	มาก
12. วิธีการประเมินผลในแต่ละหน่วย	3.87	0.65	มาก
13. ระยะเวลาในการฝึกอบรม	3.83	0.43	มาก
โดยรวม	3.86	0.09	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายสมของโครงร่างหลักสูตรโดยรวมและรายข้อทุกข้ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$ SD. = 0.09)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตร (IOC) (n = 5)

ข้อคำถาม	IOC	ความหมาย
1. สภาพปัจจุบันของหลักสูตรกับหลักการของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
2. สภาพปัจจุบันของหลักสูตรกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
3. สภาพปัจจุบันของหลักสูตรกับเนื้อหาของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
4. สภาพปัจจุบันของหลักสูตรกับหน่วยฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
5. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละหน่วยฝึกอบรม	0.89	สอดคล้อง
6. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับเนื้อหาของหลักสูตร	0.89	สอดคล้อง
7. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับหน่วยฝึกอบรม	0.89	สอดคล้อง
8. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมกับเนื้อหาในหน่วยฝึกอบรม	1.00	สอดคล้อง
9. เนื้อหาวิชาฝึกอบรมกับหน่วยฝึกอบรม	0.89	สอดคล้อง
10. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในหน่วยฝึกอบรมกับกิจกรรมและวิธีฝึกอบรม	0.89	สอดคล้อง

ชื่อค่าตาม	IOC	ความหมาย
11. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในหน่วยฝึกอบรมกับสื่อ	0.89	สอดคล้อง
12. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในหน่วยฝึกอบรมกับการประเมินผล	0.89	สอดคล้อง
13. เมื่อหาในหน่วยฝึกอบรมกับสื่อ	1.00	สอดคล้อง
14. เมื่อหาในหน่วยฝึกอบรมกับการประเมินผล	0.89	สอดคล้อง
15. กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมในหน่วยฝึกอบรมกับสื่อ	0.89	สอดคล้อง
16. กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมในหน่วยฝึกอบรมกับการประเมินผล	0.89	สอดคล้อง
โดยรวม	0.89	สอดคล้อง

จากตารางที่ 6 พนวจ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องของโครงร่างหลักสูตรโดยรวมและรายข้อทุกข้อมีความสอดคล้องกัน

ข้อตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรที่สร้างขึ้น โดยทำการทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 44 คน ปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ตัวแปรเบนมาตรฐาน ค่าสำคัญและค่าสูงสุดข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	24	54.40
หญิง	20	45.50
อายุ		
$\bar{X} = 36.59$ ปี $SD. = 17.63$ $Min = 15.00$ ปี		
Max = 65.00 ปี		
สถานภาพสมรส		
โสด	9	20.50
คู่	30	68.20
หม้าย/หย่า/แยก	5	14.40

ชื่อนุสัพห์ไป	จำนวน	ร้อยละ
การศึกษา		
ประถมศึกษา	16	36.40
มัธยมศึกษา	17	38.60
ปวท./ปวส//อนุปริญญา	8	18.20
สูงกว่าปริญญาตรี	3	6.80
อาชีพ		
เกษตรกรรม	27	61.40
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	8	18.20
รับจำนำ	9	20.50
รายได้		
$\bar{X} = 4,971.00$ บาท $SD. = 2,394.20$ $Min = 2,678.00$ บาท $Max = 10,490.00$ บาท		

จากตารางที่ 7 พบว่า ผู้นำองค์กรชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 54.40 อายุเฉลี่ย 37 ปี สถานภาพสมรสสูง คิดเป็นร้อยละ 68.20 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 38.60 อาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 61.40 และรายได้เฉลี่ย 4,971.00 บาทต่อเดือน รายได้ตั้งแต่ 2,678 ถึง 10,490 บาท

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการอนุรักษ์ป่าชุมชนก่อนและหลังการฝึกอบรม

	จำนวน	\bar{X}	$SD.$	t	df	p -value
ก่อนฝึกอบรม	44	17.522	6.032	6.732	43	.001*
หลังฝึกอบรม	44	23.681	3.204			

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 8 พบว่า ผู้นำองค์กรชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการอนุรักษ์ป่าชุมชน หลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น (p -value < .05)

**ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของคะแนนความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
ก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยรวมและเป็นรายข้อ**

ข้อคำถาม	ก่อน การฝึกอบรม		หลัง การฝึกอบรม		<i>t</i>	<i>p-value</i>
	\bar{X}	<i>SD.</i>	\bar{X}	<i>SD.</i>		
1. ข้อใดเป็นความหมายของคำว่า “ผู้นำ”	0.613	0.492	0.704	0.461	0.850	0.200
2. คุณลักษณะของผู้นี้ที่ศักดิ์สูงเป็นอย่างไร	0.704	0.461	0.795	0.406	1.159	0.117
3. คุณสมบัติข้อใดที่ไม่พึงมีในตัวผู้นำมากที่สุด	0.477	0.305	0.590	0.497	1.094	0.140
4. วิธีการใดที่ผู้นำควรใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในองค์กร	0.636	0.486	0.727	0.450	0.942	0.162
5. การทำงานเป็นทีมที่มีผู้นำแบบประชาธิปไตยจะมีบรรยายศาสตร์อย่างไร	0.681	0.471	0.750	0.438	0.684	0.249
6. การสื่อความหมายที่ศักดิ์สูงจะอย่างไร	0.520	0.505	0.795	0.408	3.301	0.001*
7. ความสามารถในการพูดลักษณะใดสำคัญที่สุด	0.568	0.501	0.818	0.390	2.417	0.010*
8. การใช้ภาษาพูดข้อใดสำคัญที่สุด	0.681	0.471	0.909	0.290	3.556	0.001*
9. เหตุใดจึงกล่าวกันว่า “การอภิปรายเนิน การส่งเสริมระบบอนประชาธิปไตย”	0.545	0.503	0.886	0.321	3.506	0.001*
10. การทำงานเป็นทีมที่มีลักษณะอย่างไร	0.510	0.505	0.818	0.390	3.304	0.001*
11. ทำอย่างไรจึงจะสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ	0.522	0.505	0.863	0.347	3.720	0.001*
12. การพัฒนาทีมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยสิ่ง ใด	0.522	0.505	0.818	0.390	3.102	0.001*
13. จากข้อความที่ว่า “การทำงานเป็นทีมมักจะ ^{จะ} ประสบปัญหาความล้มเหลวอยู่เสมอ” ทำนั้นมีแนวทางแก้ไขปัญหานี้อย่างไร	0.568	0.501	0.772	0.423	1.934	0.030*
14. จุดกำเนิดของป่าชุมชนเริ่มจากข้อใด	0.568	0.501	0.863	0.347	3.543	0.001*
15. องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การขั้นตอนการป่า ชุมชนประสบผลลัพธ์ดีๆ ได้แก่ อะไร	0.636	0.489	0.795	0.408	1.639	0.080
16. การจัดการป่าชุมชนเป็นไปตามข้อใด	0.659	0.479	0.795	0.408	1.431	0.160
17. ข้อใดเป็นลักษณะเด่นทางธรรมชาติ	0.568	0.501	0.840	0.369	3.091	0.001*
18. ถ้าในท้องถิ่นของท่านมีแมลงเพิ่มจำนวนมาก ขึ้น อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนคือว่า น่าจะเกิดจาก สัตว์ชนิดใดคลคลง	0.613	0.492	0.840	0.369	2.493	0.008*

ข้อคำนวณ	ก่อนการฝึกอบรม		หลังการฝึกอบรม		<i>t</i>	<i>p-value</i>
	\bar{X}	<i>SD.</i>	\bar{X}	<i>SD.</i>		
19. สามารถอธิบายได้ให้ชาวบ้านต้องร่วมกันจัดการภัยแลป้าชุมชนเพื่อจะไร้	0.522	0.505	0.772	0.423	2.545	0.007*
20. หัวใจสำคัญที่จะทำให้การภัยแลป้าชุมชนไปประสบความสำเร็จ คือ ข้อใด	0.613	0.492	0.727	0.450	1.044	0.151
21. การที่ป้าไม่ลดลงอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่กระบวนการ	0.659	0.479	0.704	0.461	0.496	0.311
ต่อข้อใดมากที่สุด						
22. ข้อใดคือการอนุรักษ์ป้าไม่โดยใช้หลักการพื้นที่สภาพป่า	0.522	0.505	0.636	0.486	1.151	0.256
23. การใช้ประโยชน์จากป้าอย่างถูกต้องจะช่วยอนุรักษ์ป้าไม่ได้อย่างไร	0.590	0.497	0.772	0.423	1.944	0.029*
24. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป้าชุมชนได้รับอิทธิพลจากศาสตร์ใด	0.522	0.505	0.795	0.408	2.488	0.008*
25. ข้อใดไม่ใช่ประโยชน์ของแนวคันไฟ	0.522	0.505	0.795	0.408	2.901	0.003*
26. การจัดทำแนวคันไฟสอดคล้องสุภาพขึ้นได้	0.568	0.501	0.795	0.408	2.668	0.005*
27. ดำเนินการอนุรักษ์ป้าชุมชนในหมู่บ้านของท่านเป็นปีที่อุดมสมบูรณ์ท่านจะเลือกพิธีกรรมใดในการอนุรักษ์	0.704	0.461	0.818	0.390	1.151	0.256
28. กิจกรรมการเพาะปลูกป้าไม่มีความสอดคล้องกับพิธีกรรมใด	0.545	0.503	0.818	0.390	2.901	0.006*
29. ข้อใดกล่าวถึงการอนุรักษ์ป้าไม่	0.545	0.503	0.840	0.369	3.543	0.001*
30. ประโยชน์ของการนำภูมิปัญญาท่องถิ่นและความเชื่อทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป้าชุมชนที่สำคัญที่สุด	0.636	0.486	0.818	0.390	1.944	0.029*
โดยรวม	17.52	6.032	23.68	3.20	6.372	0.001*

จากการที่ 9 พบร่วมกับชาวบ้านมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการอนุรักษ์ป้าชุมชนหลังการฝึกอบรมโดยรวมเพิ่มขึ้น (*p-value* < 0.05) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบร่วมกับชาวบ้านมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการอนุรักษ์ป้าชุมชนหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นจำนวน 19 ข้อ และไม่แตกต่างกัน จำนวน 11 ข้อ

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยคิดต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน ก่อนและหลังการฝึกอบรมโดยรวมและเป็นรายข้อ

ข้อคำถาม	ก่อน ฝึกอบรม		หลัง ฝึกอบรม		<i>t</i>	<i>p</i> -value
	\bar{X}	<i>SD.</i>	\bar{X}	<i>SD.</i>		
1. การให้ความรู้เรื่องการคุ้มครองน้ำที่เพ่าน้ำเพื่อเป็นหน้าที่โดยตรง	0.56	0.49	2.45	0.72	15.22	0.001**
2. ถ้าจะให้การอนุรักษ์ป่าชุมชนสำเร็จ การคุ้มครองไม่ปั่นกล้าไม่ปลูกใหม่เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้	1.01	0.89	2.51	0.65	8.548	0.001**
3. การหารือกับผู้นำชุมชนในการใช้ไม้เป็นการกระทำที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง	1.06	0.89	0.66	0.47	3.421	0.001**
4. การเสียเวลาในการเดินป่าเพื่อกำจัดพืชไม้กันกล้าไม้เป็นงานที่ไม่ยากเย็นอะไรเลย	1.06	0.89	2.45	0.62	9.192	0.001**
5. การปลูกต้นไม้เป็นกิจกรรมที่ทำให้เลื่อมเหลือะเปลืองเงิน ท่านไม่มีมากทำถ้าไม่จำเป็นจริงๆ	1.26	0.95	2.50	0.62	8.604	0.001**
6. ถ้าหากหลังจากชาวบ้านทุกคนร่วมกันการคุ้มครองป่าชุมชนก็ไม่มีทางประสบความสำเร็จ	1.16	0.95	2.38	0.67	8.440	0.001**
7. ปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาป่าไม้อีกต่อไป	1.15	0.91	0.83	0.35	2.41	0.019*
8. ไม่จำเป็นต้องปลูกต้นไม้ทดแทนต้นเดิมที่ตัดไป เพราะขังเหลือต้นไม้ในป่าอีกเยอะมาก	1.16	0.95	0.91	0.27	1.966	0.054
9. การสร้างแนวกันไฟป่าดึงแม่จะเป็นงานหนักแต่ก็เป็นงานที่จำเป็นต้องทำ	1.20	0.93	2.46	0.65	9.440	0.001**
11. การปลูกป่าทดแทนเป็นการแก้ปัญหาภัยแล้งได้ในระยะยาว	1.25	0.95	2.53	0.67	8.748	0.001**
12. เห็นว่าการคุ้มครองป่าชุมชนเป็นงานที่ทำให้เสียเวลาเพราะไม่ได้รับผลตอบแทนอะไร	1.06	0.89	2.41	0.82	9.913	0.001**
13. พอดิจท์ชาวบ้านปลูกต้นไม้ทดแทนต้นเดิมที่ตัดแล้วทุกครั้ง	1.30	0.94	2.43	0.78	8.784	0.001**
14. เห็นว่าสิ่งที่ทำให้การเตรียมพื้นที่เพาะปลูกทำได้รวดเร็วและสะดวกคือการเผาหญ้า	1.05	0.90	2.31	0.85	8.336	0.001**
15. ชอบกิจกรรมการปลูกต้นไม้เป็นอย่างมาก	1.01	0.89	2.51	0.70	10.592	0.001**

ข้อคำถาม	ก่อน ผีกอบรน		หลัง ผีกอบรน		<i>t</i>	<i>p</i> -value
	\bar{X}	<i>SD.</i>	\bar{X}	<i>SD.</i>		
16. คิดว่าการดับไฟเป็นงานหนักและอันตราย ไม่คุ้มค่ากับการเสี่ยงชีวิต	0.96	0.84	2.41	0.82	9.841	0.001**
18. การที่เป้าไม้ถูกบุกรุกทำลายไม่เป็นเรื่องแบปลอก เพราะประชากรเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ จากป่ามากขึ้น	1.03	0.90	2.45	0.64	11.012	0.001**
19. การป้องกันป่าไม้ให้ถูกทำลายประโยชน์ที่ได้ไม่คุ้ม	1.20	0.89	2.45	0.64	9.503	0.001**
21. การสร้างแนวกันไฟเป็นการทำลายป่าไม้มากกว่าการ รักษาป่าไม้	1.16	0.95	2.48	0.59	9.047	0.001**
22. ภูมิใจที่ต้นไม้ที่ท่านปลูกเจริญเติบโตต้นไม้ใหญ่ได้	1.21	0.94	2.38	0.66	8.162	0.001**
23. ถ้ามีการจัดตั้งชนวนเพื่ออุดหนุนรักษาต้นไม้ท่านจะเข้า สมัครเป็นสมาชิกทันที	1.05	0.90	2.40	0.74	9.000	0.001**
24. ล้าแพหันพันธุ์ไม้สวยงาม ในป่า ท่านคิดว่าควรเก็บ นาปูกลไว้ในบ้านดีกว่าปล่อยไว้ตามยอดไม้	0.96	0.84	2.40	0.67	10.439	0.001**
25. การที่ไม่มีผู้ใดตัดไม้ในป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ถือ ว่าเป็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จ	0.96	0.67	2.61	0.65	4.383	0.001**
26. การต้องไปกำจัดช้างฟีชให้กับกล้าไม้ในป่าเป็นงานที่ น่าเบื่อหน่าย	0.98	0.79	2.45	0.62	12.610	0.001**
27. ไม่เห็นด้วยกับการบลูกรักษาใกล้แหล่งชุมชน เพื่ออาจทำให้เกิดโรคร้ายแรงได้	0.99	0.80	2.30	0.76	9.815	0.001**
28. ยินดีร่วมมือกับชาวบ้านทุกครั้งในการสร้างแนวกัน ไฟป่า	0.90	0.81	2.46	0.56	11.427	0.001**
โดยรวม	1.65	0.27	3.82	0.79	2.56	0.013*

* *p*-value < 0.05, ** *p*-value < 0.01

จากการที่ 10 ผู้นำองค์กรชาวบ้านมีเขตติดต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยรวมหลัง
 การผีกอบรนเพิ่มขึ้น (*p*-value < 0.05) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้นำองค์กรชาวบ้านมีเขตติดต่อ
 ต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นรายข้อหลังการผีกอบรน จำนวน 29 ข้อ เพิ่มขึ้น (*p*-value < 0.01)
 แต่มีจำนวน 1 ข้อ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน ก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยรวมและเป็นรายข้อ

ข้อคำถาม	ก่อนฝึกอบรม		หลังฝึกอบรม		<i>t</i>	<i>p</i> -value
	\bar{X}	<i>SD.</i>	\bar{X}	<i>SD.</i>		
1. ได้ร่วมประชุมพิจารณาถึงปัญหาการคุ้มครองสภาพป่าชุมชนในหมู่บ้าน	0.85	0.63	2.08	0.88	6.418	0.001**
2. ได้แสดงความคิดเห็นถึงปัญหาป่าชุมชนที่ถูกทำลาย	0.88	0.82	2.16	0.88	7.786	0.001**
3. ได้ร่วมในการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน	1.01	0.87	2.25	0.75	8.851	0.001**
4. ได้ร่วมออกแบบข้อมัคคบหรือระเบียบการใช้ป่าชุมชน	0.68	0.64	2.08	1.01	7.572	0.001**
5. ได้กำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือระเบียบการใช้ป่าชุมชน	0.86	0.71	2.08	0.90	7.232	0.001**
6. ได้ร่วมเสนอถึงวิธีการบำรุงรักษาป่าชุมชน	0.78	0.70	2.08	0.92	7.163	0.001**
7. ได้ปลูกป่าชุมชนร่วมกับชาวบ้าน	0.70	0.68	2.00	0.95	6.874	0.001**
8. ได้ร่วมทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ป่าชุมชน	0.78	0.68	2.01	0.94	7.340	0.001**
9. ได้ร่วมทำแนวเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน	0.88	0.84	2.20	0.79	8.305	0.001**
10. ได้ร่วมในการคุ้มครองป่าและเครื่องหมายแสดงอาณาเขตป่าชุมชน	0.85	0.71	2.43	0.64	12.308	0.001**
11. ได้ร่วมกับสมนาegisทำการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจัดสรรผลประโยชน์ของโครงการ	0.93	0.85	2.11	0.94	7.922	0.001**
12. ได้เข้าการประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาและกำหนดแนวทางการจัดสรรผลประโยชน์ของโครงการ	1.03	0.97	2.26	0.86	7.037	0.001**
13. ได้ศึกตามคุ้มครองและการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า	0.93	0.85	2.26	0.82	9.688	0.001**
14. ได้พิจารณาปัญหาอุปสรรคที่มีต่อผลสำเร็จของโครงการฯ	0.85	0.80	2.18	0.91	8.301	0.001**
15. ได้พิจารณาถึงผลดีผลเสียในโครงการอนุรักษ์ป่า	0.85	0.80	2.18	0.91	3.023	0.001**
โดยรวม	0.93	0.89	2.89	0.54	3.023	0.004*

จากตารางที่ 11 พบว่า ผู้นำองค์กรชาวบ้านมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยรวมหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรม (*p*-value < 0.004) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้นำองค์กรชาวบ้านมีพฤติกรรมการการอนุรักษ์ป่าชุมชน หลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นทุกข้อ (*p*-value < 0.001)